

Pendidikan dan komuniti Bidayuh: Kajian kes perbezaan gender dalam penyertaan dan pencapaian

Novel Lyndon¹, S. Selvadurai¹, Mohd Fuad Mat Jali¹, Junaidi Awang Besar¹, Rosniza Aznie C.R¹,
Mohd Noor Shahizan Ali², Mohd Helmi Abd Rahim²

¹Pusat Pengajian Sosial, Pembangunan dan Persekitaran, ²Pusat Pengajian Media dan Komunikasi, Fakulti Sains Sosial dan Kemanusiaan, Universiti Kebangsaan Malaysia

Correspondence: Novel Lyndon (email: novel@ukm.my)

Abstrak

Kajian-kajian lepas secara jelas menunjukkan wujudnya perbezaan penyertaan antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pendidikan. Sehubungan dengan itu, objektif utama kajian ini ialah untuk meneliti faktor-faktor yang mewujudkan perbezaan penyertaan antara lelaki dan wanita Bidayuh di Daerah Serian, Sarawak. Faktor-faktor perbezaan ini dibina oleh pandangan dunia atau lebih tepat daripada pandangan dunia komuniti Bidayuh itu sendiri. Pandangan-pandangan ini telah dikumpul melalui temubual mendalam dengan 50 informan peserta program SPKR (Skim Pembangunan Kesejahteraan Rakyat). Kajian ini menggunakan ontologi idealis dan epistemologi konstruksionis. Kajian ini bermula dengan mendapatkan pelaku sosial untuk mendedahkan tema-tema yang mereka gunakan dalam berbincang mengenai perbezaan antara lelaki dan wanita Bidayuh di dalam pencapaian pendidikan. Analisis menunjukkan bahawa terdapat dua tema utama wanita Bidayuh ketinggalan dalam pendidikan berbanding dengan lelaki. Kedua-dua tema tersebut ialah pengaruh budaya dan latar belakang sejarah.

Katakunci: budaya orang asli, komuniti Bidayuh, pencapaian pendidikan, perbezaan jantina, sejarah orang asli, strategi penyelidikan abduktif

Education and the Bidayuh community – A case of gendered participation and attainment

Abstrak

Previous studies have affirmed the existence of marked differences between the educational attainment of Bidayuh men and women. Following this, this study examines the factors responsible for the divergence between the genders in Serian District, Sarawak based on the perception and worldview construction of the Bidayuh community itself. As gauged through in-depth interviews with 50 informant- participants of the People's Livelihood Development Scheme (SPKR). This study adopted an idealist ontology and constructionist epistemology which entailed social actors revealing the themes they used in talking about the difference of educational attainment between men and women. The analysis brought forth two main sources of influence of the Bidayuh gendered narratives, namely, indigenous culture and history of the Bidayuh community.

Keywords: abductive research strategy, Bidayuh community, educational attainment, gender differences, indigenous culture, indigenous history

Pengenalan

Kajian sarjana seperti Stivens (1992), Maimunah (1992; 2001), Walby (1996), Frable (1997), dan Aminah (1998) telah menyatakan bahawa ketidaksamaan gender sering kali dikaitkan dengan isu ekonomi, kedudukan politik dan sosial berbanding dengan lelaki, fungsi produktif dan reproduktif, kebolehsampaian atau peluang dan akses kepada sumber dan ketidaksamaan peranan dalam program atau dasar pembangunan. Kajian dari pelbagai sudut juga menunjukkan bahawa hubungan antara status wanita dan tahap pembangunan serta kualiti pembangunan di peringkat kebangsaan dan antarabangsa adalah dicipta untuk menjadi timbal balik di mana lelaki dan wanita saling bergantung antara satu sama lain (Raja Rohana, 1991; Braithwaite, 1996; Jahan & Alauddin, 1996). Hal ini bermakna bahawa, status wanita yang rendah berbanding dengan lelaki menjejaskan kualiti keseluruhan pembangunan dan penyertaan wanita dalam pembangunan. Langkah-langkah pembangunan yang tidak menyeluruh dan berat sebelah boleh menghasilkan kesimpulan yang salah atau mengelirukan tentang tahap dan kualiti pembangunan dan kualiti integrasi wanita dalam pembangunan (Ahmed & Sampath, 1992; Hossain, 1993; Jahan & Alauddin, 1996). Menurut beberapa pengkaji termasuk Todaro (1994), Jahan dan Alauddin (1996), Inglehart, Baker dan Wayne (2001), proses pembangunan mempunyai tiga komponen iaitu pertumbuhan ekonomi, pembangunan dan kemajuan. Pertumbuhan ekonomi termasuk peningkatan kuantitatif dalam kekayaan dan pendapatan per kapita manakala pembangunan memerlukan peningkatan dalam kualiti hidup seluruh negara. Dari segi kemajuan pula, ianya bererti penemuan, penciptaan dan penggabungan nilai-nilai ideologi sepanjang proses itu sendiri, yang tidak terhad dalam konteks pembangunan dan pertumbuhan ekonomi. Proses hasil pembangunan yang berleluasa akibat sosial dan budaya, seperti semakin meningkat tahap pendidikan, penurunan kadar kesuburan, mobilisasi sosial, peranan gender yang berubah-ubah, dan perbezaan pekerjaan di kalangan individu, kawasan, kumpulan etnik dan gender (Rashila, 2002; Johan & Francis, 2002).

Contohnya seperti Malaysia, dasar pembangunan yang bersifat dualisme yang digunakan semenjak 30 tahun yang lalu berjaya mengurangkan tahap kemiskinan daripada 16.5 peratus pada tahun 1990 kepada 8.9 peratus pada tahun 1995 (Malaysia, 1996) dan selanjutnya kepada 4.1 peratus pada tahun 2010 (Pertubuhan Bangsa-Bangsa Bersatu, 2010:14). Walaubagaimanapun, tahap kemiskinan mengikut gender masih berbeza kerana wanita masih dianggap lebih miskin dari kaum lelaki (Ahmed et al., 2011). Senario ini menunjukkan bahawa hasil pembangunan pesat di Malaysia telah memberikan impak yang berbeza antara lelaki dan wanita dalam mana-mana kedudukan. Wanita telah terlalu lama jauh ketinggalan di era pembangunan berbanding lelaki walaupun mereka membentuk hampir separuh daripada populasi (Raja Rohana, 1991:30). Berdasarkan beberapa kajian lepas, antara sebab-sebab wanita diabaikan di era pembangunan adalah, pembahagian gender tradisional buruh, pandangan stereotaip terhadap wanita, sikap agama, mempunyai anak-anak, status perkahwinan, pengaruh etnik dan / atau mungkin dari pandangan prejudis dan diskriminasi tulen (Jahan & Alauddin, 1996; Holter, 1997; Hutching, 2000). Jahan dan Alauddin menunjukkan bahawa terdapat sesetengah budaya yang tidak menggalakkan atau melarang wanita daripada bekerja di luar rumah mereka (1996:21). Sebagai contoh, wanita di Bangladesh dan Afrika tidak dapat menerima tahap pekerjaan yang sama berbanding dengan lelaki (Bwakili, 2001:270; Hossain, 1993:10). Ia juga bergantung kepada sikap wanita itu sendiri, iaitu mereka merasakan bahawa lelaki dilabelkan sebagai ketua dan mempunyai taraf yang lebih tinggi daripada wanita (Aminah, 1998:45; Maimunah, 1992:195). Kehadiran kanak-kanak juga bermakna majoriti wanita perlu kekal di rumah masing-masing (Braithwaite, 1996:20). Dengan latar belakang ini, ia adalah penting untuk melihat dengan lebih mendalam lagi tentang pembabitan wanita dalam pendidikan.

Penglibatan wanita dalam pendidikan

Penyertaan dalam pendidikan merupakan salah satu faktor yang boleh meningkatkan status sosial wanita dalam masyarakat. Pendidikan, dalam banyak cara, telah membawa beberapa perubahan terutamanya

dalam kehidupan wanita. Ia dikatakan bahawa selain daripada menyediakan peranan mereka sebagai pasangan dan pendidik kepada anak-anak mereka, tahap pendidikan yang lebih tinggi akan memberikan mereka akses kepada profesion lain daripada suri rumah dan mungkin yang paling penting kemerdekaan ekonomi (Aminah, 1998:5; Maimunah, 2001:35). Dalam erti kata lain, wanita yang mempunyai tahap pendidikan yang lebih tinggi akan mempunyai pilihan kerja yang lebih baik. Tetapi di mana-mana sahaja, wanita perlu berhadapan dengan halangan-halangan yang menghalang mereka daripada mendapatkan pendidikan kolej atau universiti berbanding lelaki walaupun dasar pendidikan kebangsaan di Malaysia tidak mendiskriminasi wanita dalam melanjutkan pendidikan mereka (Raja Rohana, 1991:15). Norma-norma sosial dan nilai-nilai tradisional telah menjadi sebahagian daripada halangan yang menghalang wanita untuk memaksimumkan penggunaan peluang-peluang ini terutama wanita dari kawasan luar bandar (Bwakili, 2001:10). Sebagaimana hasil kajian Ismail (1997), Maimunah (2001) dan Aminah (1998), wanita juga tidak mudah untuk mendapatkan pendidikan berdasarkan beberapa faktor. Pertama, memberi pendidikan kepada anak-anak gadis adalah tidak dianggap sebagai ekonomi oleh penjaga apabila mereka sepatutnya hidup dengan keluarga suami selepas perkahwinan. Kedua, kepercayaan yang berleluasa dalam masyarakat lelaki bahawa wanita hanyalah untuk melaksanakan tugas-tugas rumah tangga sahaja terutamanya wanita di kawasan luar bandar. Tidak hairanlah jika beberapa kajian menunjukkan bahawa terdapat perbezaan dalam pendidikan dari segi gender (Raja Rohana, 1991:10; Khalijah, 1994; Molyneux, 1998; Bwakili, 2001). Ia telah juga dinyatakan bahawa kaum wanita biasanya terlibat dalam kursus-kursus yang secara tradisionalnya menyediakan peranan stereotaip untuk wanita seperti Kesenian dan Pendidikan berbanding lelaki. Akibatnya aliran ini mempengaruhi penyertaan wanita dalam pasaran buruh di mana wanita biasanya terlibat dalam melakukan kerja-kerja yang lebih membosankan, yang mengotorkan tangan dan menerima gaji yang rendah. Pelajar lelaki sebaliknya digalakkan untuk mengambil pendidikan seperti kejuruteraan, pertanian dan seni bina. Ismail juga menunjukkan bahawa dari segi pendidikan, sejumlah besar wanita lebih suka bidang yang tidak melibatkan teknikal dan vokasional (1997:50). Hasilnya, sebahagian besar wanita masih lagi bekerja dalam sektor perkhidmatan dan sektor pembuatan berbanding lelaki kerana tumpuan mereka lebih kepada kursus dan bukannya teknikal.

Metodologi

Dalam kajian ini, responden telah dikenal pasti menggunakan gabungan pensampelan yang digunakan untuk tujuan tertentu, pensampelan bertujuan¹ dan persampelan teoritikal. Persampelan adalah berdasarkan pengalaman mereka, pemahaman dan pengetahuan pencapaian pendidikan masyarakat Bidayuh dan tentang penyertaan pekerjaan dalam tiga sektor pembangunan iaitu pertanian, perkhidmatan, dan sektor pembuatan. Mereka telah menyatakan bahawa mereka sedang mengalami perubahan dari segi pembangunan dan taraf sosio-ekonomi dalam komuniti Bidayuh lebih 10 yang lalu. Menurut Merriam (1998:6), "pensampelan bertujuan dalam penyelidikan kualitatif berdasarkan andaian bahawa seseorang itu dapat mempelajari sebahagian daripada kumpulan sasaran responden". Dalam kajian ini, ketepuan data telah diperolehi selepas 50 temubual. Ketepuan data merujuk kepada titik di mana berlaku pertindihan maklumat apabila hasil temubual diperolehi dari satu temubual ke temubual yang lain (Bogdan & Biklen, 1998:10). Glaser dan Strauss (1974:61) berkata bahawa penyelidik mempunyai data yang mencukupi apabila aktor sosial terakhir yang ditemubual dalam kategori, memberikan maklumat tambahan, di mana corak yang sama dilihat berulang kali. Memandangkan menemubual adalah sebahagian daripada proses yang sentiasa berkembang dan berterusan, topik yang dibincangkan berkemungkinan akan berkembang apabila lebih banyak data dikumpulkan. Atas sebab ini, adalah perlu untuk menjalankan pusingan kedua temubual dengan kebanyakan responden terutamanya dengan mereka yang telah ditemubual di peringkat awal. Bilangan temubual pusingan kedua akan ditentukan apabila ketepuan teori telah dicapai². Pada akhir proses ini, sebanyak 50 responden mengambil bahagian dalam kajian itu.

Strategi penyelidikan kajian

Strategi penyelidikan abduktif dipilih dalam kajian ini memandangkan matlamat utama strategi ini ialah untuk memahami perbezaan penyertaan lelaki dan wanita Bidayuh dalam pendidikan daripada pandangan dunia komuniti Bidayuh itu sendiri. Strategi penyelidikan abduktif adalah pembinaan teori yang mendalam dalam aktiviti seharian, dalam bahasa dan makna pelaku sosial (lihat Jadual 1.). Penyelidikan ini bermula dengan menerangkan aktiviti-aktiviti pelaku dan makna sosial, dan kemudian terbit dari mereka kategori dan konsep yang boleh dijadikan sebagai asas pemahaman atau penjelasan masalah di tangan. Ia adalah berasaskan kepada idealis ontologi dan epistemologi daripada konstruktisme. Perkara ini dilakukan dalam dua peringkat. Di peringkat pertama, strategi abduktif bermula dengan tugas untuk menemui konsep pelaku sosial, makna dan tafsiran serta motif dan niat mereka yang digunakan sebagai panduan di dalam kehidupan seharian mereka (Blaikie, 1993:176). Untuk melakukan kajian ini, ia adalah penting untuk memasuki dunia sosial setiap hari untuk memahami makna sosial yang dibina (Giddens, 1984:285; Blaikie, 2000:116) supaya dapat menggambarkan aktiviti-aktiviti dan makna pelaku sosial. Pada peringkat kedua, penyelidikan menghasilkan kategori-kategori dan konsep yang boleh dijadikan sebagai asas pemahaman atau penjelasan masalah yang ada (Blaikie, 2000:117).

Logik penemuan yang dihuraikan di sini amat menarik terutamanya hasil kerja Schutz yang mendakwa semua pengetahuan saintifik dunia sosial adalah secara tidak langsung. Schutz juga mendakwa bahawa sains sosial tidak dapat memahami orang ramai sebagai individu yang bernyawa. Sebaliknya, mereka hanya boleh difahami sebagai peribadi yang ideal yang wujud tidak bersifat peribadi dan tidak dikenali dan tiada siapa yang sebenarnya dialami atau boleh mengalami (Blaikie, 2000:117). Adalah penting untuk diberi perhatian bahawa bentuk teori yang dijana di bawah strategi penyelidikan abduktif berbeza-beza mengikut "cawangan tertentu interpretivisme di mana penyelidik bekerja" (Blaikie, 2000:181). Di bawah strategi penyelidikan abduktif, ahli-ahli sains sosial perlu menggunakan kemahiran yang sama seperti manusia gunakan untuk memahami kehidupan sosial mereka. Ini juga bermakna adalah logik yang ahli sains sosial gunakan untuk membina jenis ideal adalah selaras dengan logik yang digunakan oleh pelaku sosial bagi mewujudkan perlambangan dalam kehidupan seharian mereka (Ritzer, 1981:169).

Jadual 1. Strategi penyelidikan abduktif

Tujuan	Untuk menggambarkan dan memahami kehidupan sosial dari segi motif pelaku sosial dan pemahaman
Ontologi	Idealis atau realis yang tidak ketara
Epistemologi	Konstruksionisme
Mula	Cari konsep susun atur setiap hari, makna dan motif. Menghasilkan akaun teknikal daripada akaun susun atur
Tamat	Mengembangkan teori dan huraikan ia secara berulang

Sumber: Blaikie, 2000.

Masa dan pengumpulan data

Data telah dikumpul melalui temubual mendalam dengan responden dalam tempoh enam bulan. Setiap temubual berlangsung selama kira-kira 1 hingga 2 jam, bergantung kepada situasi. Temubual tersebut telah dirakam selama 60 jam dan kemudian disalin semula, menghasilkan 220 halaman transkripsi. Semua temubual disalin dan diformat untuk masuk ke dalam perisian komputer bagi pangkalan data kualitatif dan digunakan untuk mewujudkan kategori dan indeks data. Oleh kerana data tersebut dalam bentuk teks, maka kaedah yang digunakan adalah dengan mewujudkan kategori, pengindeksan atau mengekodkan dokumen, pengisihan data untuk mengesan corak dan menjana tipologi. Kenyataan daripada responden telah dikenal pasti untuk penjelasan. Walau bagaimanapun, makna asal telah dikekalkan. Sekali lagi,

selepas kategori dan sub-kategori yang telah dihasilkan, setiap transkripsi kemudiannya dikaji semula beberapa kali untuk kejelasan. Temubual dengan semua responden telah dijalankan dalam bahasa Bidayuh.

Analisis data

Analisis data kualitatif telah dilakukan berdasarkan maklumat yang diperolehi daripada temubual mendalam. Ia memberi tumpuan kepada perbezaan antara lelaki dan wanita dari segi pencapaian pendidikan yang disokong oleh nota dari penyertaan pemerhatian yang tidak terlibat dengan temubual. Urutan aktiviti secara amnya dijalankan semasa analisis. Aktiviti-aktiviti adalah seperti berikut: data telah disalin semula daripada temubual yang dirakam dari setiap responden. Ianya ditulis dalam Bahasa Bidayuh, iaitu bahasa ibunda penduduk dikaji. Selepas itu, temubual yang dirakam dikaji semula dan diperiksa sekurang-kurangnya dua kali sebelum disalin semula. Setelah ditulis, transkripsi tersebut dikaji semula beberapa kali dan disusun semula untuk mewakili penjelasan yang ringkas mengenai perbezaan lelaki dan wanita dalam pencapaian pendidikan.

Ini membawa kepada proses pembersihan data serta membuat pembetulan yang perlu dan tidak termasuk mana-mana maklumat yang berlebihan. Data ini kemudiannya disimpan di bawah nama fail yang berbeza. Untuk menjelaskan dan mengurangkan pengaruh berat sebelah penyelidik, transkripsi itu kemudiannya diterjemahkan ke dalam Bahasa Inggeris. Langkah seterusnya yang penting dalam menguruskan data adalah dengan melakukan kategori pemprosesan. Penyelidik menghasilkan jadual matriks sebagai satu cara penjadualan penemuan supaya ia kelihatan lebih teratur. Menggunakan maklumat yang dihasilkan daripada analisis perbandingan yang berterusan (Bogdan & Biklen, 1998:10), penyelidik menjadualkan petikan tertentu mengikut nombor baris yang dapat dilihat dalam skrip.

Hasil kajian

Terdapat dua bahagian di dalam bahagian ini. Bahagian pertama memberikan keterangan dalam kes analisis iaitu mengenai peserta-peserta yang terlibat, diikuti oleh bahagian kedua, yang membentangkan hasil analisis kes silang. Tafsiran dan perbincangan mengenai keputusan adalah berdasarkan maklumat, yang dijana daripada kategori. Petunjuk mengenai sesuatu kesimpulan telah diperolehi semasa tafsiran dan perbincangan.

Responden

Purata umur peserta adalah 45 tahun pada tahun 2011. Kebanyakannya sudah berkahwin dan mempunyai sekurang-kurangnya empat orang anak. Kesemua mereka mendapat pendidikan sekolah menengah dengan sekurang-kurangnya Sijil Pelajaran Malaysia (SPM). Ditegaskan bahawa, pemilihan mereka adalah berdasarkan pengalaman mereka, kefahaman dan pengetahuan mengenai kehidupan masyarakat Bidayuh dan penyertaan mereka dalam pembangunan. Dalam usaha untuk melindungi kerahsiaan kumpulan, setiap peserta telah diberi nama rekaan.

Faktor-faktor perbezaan penyertaan lelaki dan wanita Bidayuh dalam pendidikan

Kajian ini mendapati bahawa terdapat dua faktor yang menyumbang kepada perbezaan di antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam penyertaan pendidikan. Faktor yang paling utama adalah pengaruh budaya tradisi yang diwarisi turun temurun dan diikuti dengan latar belakang sejarah Bidayuh itu sendiri di mana wanita telah lama diabaikan daripada arus pembangunan. Kedua-dua faktor utama telah membawa kepada masalah yang dihadapi oleh wanita dalam mendapatkan peluang pendidikan dan pekerjaan. Hal ini kerana

menyediakan pendidikan kepada wanita adalah dianggap tidak ekonomik atau tidak memberi pulangan ekonomi kepada ibu bapa dan masyarakat. Walaubagaimanapun, akhir-akhir ini, wanita Bidayuh telah mula mempunyai akses kepada pendidikan tinggi tetapi mereka lebih suka untuk memilih kursus-kursus yang dianggap lebih sesuai untuk wanita seperti ekonomi rumah tangga, pendidikan, dan pengurusan hotel. Hal ini, pada satu tahap telah menghadkan peluang mereka untuk meluaskan pilihan pekerjaan yang didominasi oleh lelaki.

Pengaruh budaya tradisi

Majoriti responden merasakan bahawa budaya tradisi yang diwarisi turun temurun adalah sebab utama bagi perbezaan di antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan. Temubual mendedahkan dua isu budaya, yang boleh mempengaruhi penyertaan wanita Bidayuh dalam pendidikan, iaitu, pandangan stereotaip terhadap wanita dari perspektif ibu bapa dan masyarakat, insentif dan galakan. Isu-isu ini sehingga ke tahap tertentu menghalang wanita daripada membuat pilihan dalam usaha pendidikan.

i) Pandangan stereotaip wanita terhadap pendidikan: Majoriti responden dalam kajian ini menunjukkan bahawa pandangan stereotaip wanita adalah penyebab utama wujudnya perbezaan antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan. Menurut mereka, pandangan stereotaip wanita dalam kajian ini boleh dibahagikan kepada dua kategori, iaitu, pandangan daripada ibu bapa dan masyarakat. Pandangan ibu bapa terhadap pendidikan adalah berdasarkan sama ada penyertaan wanita Bidayuh dalam proses pendidikan adalah penting atau tidak. Manakala, pandangan stereotaip masyarakat wanita dapat dilihat dengan cara mereka meletakkan kebimbangan, penghargaan dan pengiktirafan kepada kepentingan penyertaan wanita Bidayuh dalam aktiviti pencapaian pendidikan. Pandangan stereotaip ini tidak menggalakkan anak-anak gadis untuk meneruskan pelajaran mereka selepas sekolah rendah. R1 (45 tahun) yang telah terlibat selama 20 tahun dalam profesion pendidikan, membuat kenyataan tentang pandangan ibu bapa Bidayuh terhadap penyertaan wanita Bidayuh berbanding dengan lelaki dalam bidang pendidikan terutama di peringkat yang lebih tinggi.

Saya telah terlibat selama 20 tahun dalam profesion pendidikan dan saya rasa kebanyakan ibu bapa Bidayuh masih tidak mengiktiraf dan berfikiran negatif terhadap penyertaan pelajar wanita Bidayuh dalam bidang pendidikan terutamanya di peringkat yang lebih tinggi. Anda tahu apakah persepsi ibu bapa tentang penglibatan mereka? Mereka berkata bahawa walaupun wanita mempunyai kelayakan yang tinggi, mereka akan berakhir di dapur juga. Mereka tidak akan mampu pergi lebih jauh dengan pendidikan mereka dan pendidikan tinggi tidak penting bagi wanita Bidayuh. Oleh itu, ia adalah lebih baik jika wanita tidak pergi ke sekolah kerana akhirnya suami mereka akan menanggung mereka apabila mereka sudah berkahwin.

Pada isu yang sama, R2 (34 tahun) berpendapat bahawa rata-rata ibu bapa tidak mengetahui kepentingan pendidikan kepada anak mereka. Mereka masih lagi melihat peranan wanita sebagai suri rumah tangga dan ibu kepada anak-anak. Berikut adalah pendapat beliau tentang perkara tersebut:

Walaupun saya hanyalah seorang petani, saya masih ingat bahawa beberapa rakan Bidayuh saya masih mempunyai persepsi yang salah tentang penyertaan wanita dalam bidang pendidikan. Kata-kata seperti 'tidak kira berapa tinggi pendidikan seorang wanita, dia masih akan kembali untuk melakukan kerja-kerja rumah dan akhirnya dia akan mengikut suaminya,' adalah tanggapan umum terhadap wanita Bidayuh dalam program-program pendidikan kerana mereka kurang disokong dan mengetahui apa yang telah diberi kepada kaum lelaki Bidayuh..

ii) Pendapat komuniti: Majoriti responden merasakan bahawa pandangan stereotaip masyarakat terhadap wanita mengenai kerjaya dan pendidikan juga telah menghalang penyertaan aktif wanita Bidayuh dalam usaha mendapatkan pendidikan. Ini adalah kerana masyarakat Bidayuh tidak memberi peluang atau peningkatan kepada wanita. Kebanyakan mereka memberi komen-komen negatif dan kadang-kala tidak menghargai penyertaan wanita Bidayuh untuk melanjutkan pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi berbanding dengan lelaki. Masyarakat Bidayuh hanya akan menghormati dan mengiktiraf anak-anak lelaki mereka dengan pencapaian akademik yang baik tetapi tidak jika ianya berlaku pada anak-anak perempuan mereka. Pandangan di atas adalah amat dirasai oleh R30 (56 tahun):

Berdasarkan pengalaman saya sendiri sebagai seorang pemimpin masyarakat Bidayuh, saya merasakan bahawa masyarakat Bidayuh di kawasan saya lebih suka untuk menunjukkan kanak-kanak lelaki dan bukannya anak-anak perempuan mereka. Sebagai contoh, jika anak-anak perempuan mereka lulus dengan keputusan yang baik, mereka akan mengatakan bahawa dia tidak akan kemana-mana dengannya. Kebanyakan pihak individu tertentu dalam kaum Bidayuh juga terasa bahawa ianya tidak penting untuk kaum wanita Bidayuh untuk memperolehi tahap pelajaran yang tinggi kerana ia tidak menguntungkan berbanding kaum lelaki. Mereka merasakan ia tidak menguntungkan dari segi ekonomi jika kaum wanita mempunyai tahap pembelajaran yang tinggi seperti taraf universiti kerana jika mereka berkahwin suatu hari nanti, mereka perlu mengikut kehendak suami mereka. Oleh itu, sesetengah daripada mereka akan berhenti kerja.

Seorang lagi responden, R20 (40 tahun), yang juga mengemukakan pandangan yang sama:

Saya rasa, salah satu daripada sebab-sebab mengapa masyarakat Bidayuh berpendapat ia tidak terlalu penting bagi wanita Bidayuh untuk belajar di peringkat yang lebih tinggi pembelajaran adalah kerana selepas mereka berkahwin, mereka akan mengikuti suami mereka pada akhirnya, dan bukannya membantu ibu bapa mereka dari segi bantuan kewangan, berbanding dengan orang-orang Bidayuh yang sentiasa berkahwin lewat. Saya merasakan bahawa dalam peringkat pembelajaran rendah seperti sekolah rendah dan sekolah menengah. Senario ini tidak serius berbanding di peringkat pengajian yang lebih tinggi.

iii) Insentif: Majoriti responden merasakan bahawa keluarga Bidayuh kurang memberi insentif terhadap wanita yang mengambil bahagian dalam usaha mengambil pendidikan yang lebih tinggi berbanding dengan lelaki. Kebanyakan responden bersetuju bahawa insentif di sini merujuk kepada pelaburan yang dibuat dalam bentuk bantuan kewangan dan kebendaan dalam bentuk kemudahan daripada institusi-institusi pendidikan. Mereka menyuarakan dengan tegas tentang topik wanita menerima kurang insentif dari keluarga berbanding dengan lelaki. Ibu bapa kurang berminat untuk menyokong pendidikan untuk anak-anak perempuan mereka. Mereka percaya bahawa selepas menghabiskan begitu banyak wang ke atas pendidikan, wanita akan berkahwin dan mereka akan pergi kepada keluarga suami mereka. Dan ini bermakna bahawa mereka tidak boleh menggunakan pendidikan mereka untuk membawa manfaat ekonomi untuk ibu bapa. Kerana ini, tidak hairanlah mengapa akses untuk wanita Bidayuh mendapatkan pendidikan yang lebih baik terutama di peringkat pengajian tinggi masih lagi dipandang lebih rendah daripada kaum lelaki.

Ini adalah amat dirasai oleh R48 (60 tahun) yang berkata bahawa: Berdasarkan pengalaman saya, saya merasakan bahawa wanita Bidayuh kurang menerima sokongan kewangan berbanding lelaki terutamanya bagi pengajian tinggi. Kebanyakan ibu bapa Bidayuh memilih untuk membuat lebih banyak pelaburan kewangan kepada lelaki terutamanya untuk kemudahan pendidikan seperti komputer dan pengangkutan kerana mereka berasa bahawa kaum lelaki mempunyai potensi yang tinggi untuk membawa

manfaat buat wanita. Oleh sebab wanita telah menerima sokongan daripada kaum lelaki yang kekurangan dari segi kewangan, ia tidak menghairankan apabila sebahagian besar daripada mereka tidak mempunyai pilihan untuk berhenti persekolahan awal.

Latar belakang sejarah

Majoriti responden bersetuju bahawa sejak wanita Bidayuh telah diabaikan dan diberi peluang yang kurang untuk mengakses pelbagai tahap pendidikan yang lebih tinggi untuk beberapa dekad, ia membuktikan bahawa hasil yang mencerminkan realiti berat sebelah di mana lelaki menunjukkan pencapaian pendidikan yang lebih baik. Masyarakat Bidayuh, yang merupakan salah satu kumpulan asli di Sarawak, telah lama dipinggirkan sejak pemerintahan Brooke, kumpulan penjajahan British yang ditadbir kerajaan sebelum negara mencapai kemerdekaan pada tahun 1963. Ia dilaporkan bahawa pentadbiran kolonial telah menyebabkan wanita Bidayuh mempunyai sikap kurang berminat untuk ke arah pendidikan (Jayum, 1991:75). Sejarah melalui pengurusan penjajah telah membuat pencapaian pendidikan kurang menarik bagi wanita. Pulangan daripada pendidikan tidak dilihat dengan kadar yang segera berbanding dengan mengembangkan usaha dalam pertanian, memburu, dan pengumpulan. R15 (38 tahun) menyatakan:

Saya rasa perbezaan lelaki dan wanita Bidayuh adalah akibat daripada peraturan Brooke selama bertahun-tahun yang lalu. Ia menunjukkan bahawa wanita telah ketinggalan untuk tempoh yang agak lama sehingga sukar bagi mereka bersaing dengan kaum lelaki pada ketika ini. Atas sebab itu juga penyertaan wanita Bidayuh dalam bidang pendidikan masih rendah berbanding dengan rakan-rakan lelaki mereka.

Pengurusan sejarah di kalangan masyarakat telah dialektik diperkukuh pemikiran budaya yang memihak kepada lelaki berbanding wanita dalam bidang pendidikan. Responden lain, R6 (45 tahun), berkata bahawa wanita Bidayuh tidak diberi penekanan kepada pendidikan yang sewajarnya berbanding lelaki untuk tempoh yang lama, oleh itu tidak adil untuk mengharapkan tahap pendidikan mereka sama atau lebih baik berbanding lelaki. Nancy berkata:

Oleh kerana wanita Bidayuh telah lama diabaikan dan mempunyai peluang yang kurang dalam pendidikan untuk tempoh yang panjang, bagaimana kita hendak menjangkakan bahawa tahap penyertaan dalam pendidikan sama atau lebih tinggi berbanding lelaki. Atau lebih kursus, penyertaan wanita Bidayuh lebih baik hari ini berbanding dengan dekad yang lalu, tetapi saya fikir sejarah telah membawa perbezaan yang ketara dalam pencapaian pendidikan antara lelaki dan wanita Bidayuh.

Kesimpulan

Berdasarkan intersubjektiviti yang dikongsi oleh pelaku sosial, terdapat dua penjelasan dominan bagi perbezaan di antara lelaki dan wanita Bidayuh dalam pencapaian pendidikan. Kedua-dua pengaruh budaya dan sejarah, yang mungkin menyebabkan wanita Bidayuh telah lama diabaikan dalam aspek peluang-peluang pendidikan. Menyumbang kepada realiti ini atau sebaliknya sebagai hasil, kadar buta huruf di kalangan wanita Bidayuh masih lebih tinggi berbanding kaum lelaki. Bagi menangani keadaan ini, wanita Bidayuh perlu lebih berusaha untuk meningkatkan pencapaian pendidikan mereka. Organisasi komuniti Bidayuh seperti Tindakan Dayak Bidayuh Kebangsaan (DBNA) perlu lebih aktif dalam mengatasi ketidaksetaraan gender dalam pencapaian pendidikan dengan mengarahkan lebih banyak khidmat nasihat dan penjelasan kepada masyarakat luar bandar Bidayuh tentang pentingnya pendidikan dalam pembangunan tanpa mengira gender. Organisasi-organisasi ini juga perlu membuat usaha yang

bersepadu terutamanya menggalakkan lebih ramai wanita Bidayuh untuk merebut peluang ke arah pendidikan yang lebih baik. Di samping itu, institusi-institusi kerajaan perlu memberikan tindakan yang proaktif dalam memainkan peranan mereka untuk memulihkan budaya berat sebelah dan ketidakadilan sejarah yang dilakukan ke atas anak-anak gadis dan wanita Bidayuh.

Penghargaan

Kajian ini telah dibantu oleh Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM) di bawah Geran Galakan Penyelidik Muda (UKM-GGPM-PLW-018-2011).

Rujukan

- Ahmed AU, Sampath R (1992) Effects of Irrigation induced technical change in Bangladesh rice production. *American Journal of Agricultural Economics* 74 (1), 144-57.
- Ahmed F, Siwar C, Nor Aini HI (2011) Contribution of rural women to family income through participation in microcredit: Empirical analysis. *Am. J. Applied Sci.* 8, 238-245. DOI:10.3844/ajassp.2011.238.245.
- Aminah Ahmad (1998) Gender differences in the boundary permeability between work and family roles. *Pertanika Journal of Social Science and Humanities* 6 (1), 43-49.
- Blaikie N (1993) *Approaches to social enquiry*. Polity Press, Cambridge.
- Blaikie N (2000) *Designing social research: The logic of anticipation*. Polity Press, Cambridge.
- Bogdan RC, Biklen SK (1992) *Qualitative research in education: An introduction to theory and methods*. Allyn and Bacon, Needham Heights, MA.
- Braithwaite M (1996) *Women, equal opportunities and rural development*. Leader Magazine.
- Bwakili DJ (2001) Gender inequality in Africa: Contemporary. *Women Review* 279 (1630), 270-280.
- Fracble D (1997) Gender, racial, ethnic, sexual and class identities. *Annual Review Psychology* 48, 139-62.
- Giddens A (1984) *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Polity Press, Cambridge.
- Glaser BG, Strauss AL (1974) *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Publishing Company, Chicago.
- Holter GO (1997) Work, gender and the future. *Journal of Organizational Change Management* 10 (2), 167-174.
- Hossain S (1993) Men and women in Bangladesh: Facts and figures - 1992. Bangladesh Bureau of Statistics. Ministry of Planning, Dhaka.
- Hutchings K (2000) Class and gender influences on employment practices in Thailand: An examination of equity policy and practice. *Women in Management review* 15 (8), 385-403.
- Inglehart R, Baker, Wayne E (2001) Modernization's challenge to traditional values: Who's afraid of Ronald McDonald. *Management Review Futurist* 35 (16), 1-5.
- Ismail SM (1997) *Women, economic growth and development in Malaysia*. Malaysia IBS Buku Sdn. Bhd., Kuala Lumpur.
- Jahan N, Alauddin M (1996) Have women lost out in the development process? *International Journal of Social Economics* 23 (4/5/6 1996), 370-390.
- Jayum Jawan (1991) *Political change and economic development among the Ibans of Sarawak, East Malaysia*. (PhD dissertation). University of Hull.
- Johan S, Francis LKW (2002) Development and democracy in Southeast Asia? International Conference on Globalisation, Culture and Inequalities. In: Honour of the work of the late Prof. Dr. Ishak Shari (1948-2001), Organised by The Institute of Malaysian and International Studies (IKMAS), Universiti

- Kebangsaan Malaysia, 19-21 August 2002, Dewan Persidangan Pusat Kembangan Pendidikan, University Kebangsaan Malaysia.
- Khalijah MS (1994) *Women in development*. Hikmah Enterprise, Kuala Lumpur.
- Maimunah Ismail (2001) *Malaysian women in rural development and entrepreneurship: From rural producers to urban entrepreneurs*. Asian Academic Press., London.
- Maimunah Ismail (1992) *Women's access to land as owners and farm workers: Some implications for extension planning*. (PhD dissertation). Universiti Pertanian Malaysia, Serdang, Selangor, Malaysia.
- Malaysia (1996) *Sixth Malaysian Plan, 1991-1995*. Government of Malaysia Printing Press, Kuala Lumpur.
- Merriam BS (1998) *Qualitative research and case study applications in education revised and expanded from case study research in education*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco, CA.
- Molyneux M (1998) Analysing women's movement. *Journal of Development and Change* 29 (2), 227-254.
- Raja Rohana Raja Mamat (1991) *The role and status of Malay Women in Malaysia social and legal perspectives*. Dewan Bahasa Dan Pustaka, Kuala Lumpur.
- Rashila Ramli (2002) Between development, gender and growth: Reality check for Malaysia and Central Asia. International Conference on Globalisation, Culture and Inequalities, In Honour of the work of the late Prof. Dr. Ishak Shari (1948-2001), Organised by The Institute of Malaysian and International Studies (IKMAS), Universiti Kebangsaan Malaysia, Dewan Persidangan Pusat Kembangan Pendidikan, UKM. 19-21 August.
- Ritzer G (1981) *Toward an integrated sociological paradigm. The search for an exemplar and a image of the subject matter*. Allyn and Bacon, Boston, Massachusetts.
- Stivens MK (1992) Perspectives on gender: Problems in writing about women in Malaysia. In: Kahn JS, Loh Kok Wah F (eds) *Fragmented vision-culture and politics in contemporary Malaysia*. Allen and Unwin, Sydney.
- Todaro MP (1994) *Economic development*. Fifth Edition, Longman Publishing, New York.
- United Nations Development Programme (2010) *Malaysia: Mencapai matlamat pembangunan*.
- Walby S (1996) *Patriarchy at work: Patriarchal and capitalist relations in employment*. Polity Press, Cambridge.